בס"ד

גליון מספר: 25
שבת פרשת וארא
העלון מוקדש להצלחת נוחי
בן זהבה ויוסף דורון בן דזי
מאור - 0542390375

- הגליון השבועי של קהילת מכון -

יגדיל תורה

שומר פיו ולשונו, שומר מצרות נפשו

הרב יעקב דואני / רב במכון יגדיל תורה ומחבר הספר בית חם

פרשתנו מלאה באותות ומופתים שעשה הקב"ה במצרים. המופת הראשון שעשה הקב"ה ביד משה ואהרן הוא הפיכת מטה אהרן לנחש:

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פַּרְעֹה וַיַּעֲשׂוּ כֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' וַיַּשְׁלֵךְ אַהֲרֹן אֶת מַטֵּהוּ לִפְנֵי פַרְעֹה וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וַיְהִי לְתַנִּין:

(אמנם כתוב "תנין" אך מהמשך הפסוקים מבואר שמדובר בנחש, וכן פירש רש"י, אומנם יש גם דעות אחרות בפרשנים).

לא זו בלבד שהמופת הראשון נעשה בנחש, אלא גם במופת השני - מכת הדם, הקב"ה מזכיר את הנחש: "וְהַמַּטֶּה אֲשֶׁר נֶהְפַּךְ לְנָחָשׁ תִּקַּח בְּיָדֶךָ".

ויש לשאול, מה הטעם שהמופת הראשון שעשה הקב"ה לפרעה נעשה דוקא בענין של נחש ולא בכל חיה אחרת, למשל סוס, שור, אריה, זאב וכדומה?

רבינו בחיי מבאר שיש כאן שני טעמים:

1. הקב"ה רצה להזכיר לפרעה הרשע את חטא נחש הקדמוני. הנחש חטא והחטיא את חוה ע"י לשונו, וכן פרעה חטא בלשונו, כמו שנאמר: "מי ה' אשר אשמע בקולו" וכן, לא ידעתי את ה'".

על כן תחילת האותות שהראו לפרעה היה נחש, לרמוז לו שעתיד להיענש על חטאו כמו שנענש הנחש.

וכן אנו מוצאים שכל מי שמטיח דברים כלפי הקב"ה נענש דוקא בנשיכת נחש, וכמו שכתוב (במדבר כא, ה): "וידבר העם באלהים ובמשה", ומיד לאחר מכן: "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם".

2. עוד רצה הקב"ה לרמוז לפרעה, שהתנהגותו של פרעה היא כשל נחש. כמו שהנחש מתעקם ומתפתל ולא נמצא בצורה ישרה, כך פרעה הרשע מקשה את ליבו ומתחזק ברשעו: כאשר המכות מכבידות עליו הוא מסכים לשלח את ישראל, ואחר

>> המשך הדבר תורה בעמוד האחרון<<

דברים במחשבה
תפילה בלב נשבר

פתרון החידה הקודמת
בדין לענות אמן אחר תינוק

החידה השבועית
בפני כמה מברך הגומל

תפילה בלב נשבר

הרב אמיר אזולאי/ רב במכון יגדיל תורה מחבר הספר על שלושה דברים

הקדמה:

גדול משוררי עם ישראל, דוד המלך, אשר זכה לפרוט על מיתרי ליבו ולהביע את תקוותיה של המציאות הגשמית כולה בנגינה רוחנית ועליונה מאין כמותה, שאת תוצאותיה המופלאות זוכים אנו לראות במזמורי התהילים- מלמד אותנו בדבריו הבאים יסוד חשוב בעניינה העמוק של התפילה. מתוך דבריו העמוקים יכולים אנו לדלות יסודות נכבדים ואיתנים שביכולתם להעצים את התפילה האישית של כל אחד ואחד מאיתנו.

וזו לשונו (תהילים נא׳, יח׳): ״לב נשבר ונדכה- אלוהים לא תבזה״. בתוך הדברים הקצרים הללו אומר דוד המלך ע״ה משפט הדורש ביאור רב. הפירוש החופשי של הדברים הוא שהקב״ה אינו משיב ריקם את תפילותיו העמוקות של אדם אשר ניגש אל תפילתו ועורכה מתוך שברון לב עוצמתי. ולכאורה עניין זה דורש ביאור- וכי ייתכן שאדם אשר איננו מתוקן באופן שלם במידותיו ובמעשיו, יזכה למעין ״פרוטקציה״ עליונה רק בשל היותו בעל לב נשבר בעת בואו להתפלל לפני קונו? על מנת לברר את הנקודה החשובה הזו, צריכים אנו לפתוח מהלך קצר שבסופו בעז״ה נשיב כראוי על השאלה העמוקה והחשובה הזו, ומתוך כך נגיע לידי הבנה עמוקה ועוצמתית בתוך דבריו של דוד המלך ע״ה.

הביטחון- המלכת השי״ת על חיינו:

על מנת לפתוח פתח ראוי לנושא הנכבד הזה, נבקש לעמוד תחילה על דבריו הנפלאים של ׳חובת הלבבות׳ (שער הביטחון, בתחילתו) בנוגע לעומק עניין הביטחון בשי״ת:

״ הבטחון עליו בכל דבריו, ...שיש בו מן התועליות הגדולות בענין התורה ובענין העולם, ותועלותיו בו בתורתו, מהם מנוחת נפשו ובטחונו על אלהיו יתברך, כמו שהעבד חייב לבטח על אדוניו, מפני שאם איננו בוטח באלהים בוטח בזולתו, ומי שבוטח בזולת ה׳ מסיר האלהים השגחתו מעליו, ומניח אותו ביד מי שבטח עליו ... ואם יבטח על חכמתו ותחבולותיו וכח גופו והשתדלותו יעזבהו ה׳ לנפשו ויגע לריק ויחלש כחו, ותקצר תחבולתו מהשיג חפצו.״

בדברים הללו, מלמדנו ר׳ בחיי יסוד חשוב ועצמתי אשר חייב להקבע ביתדות איתנים בעולמנו של עובד ה׳. כל אדם ואדם מהעם הקדוש מוכרח הוא לבטוח בהשי״ת בצורה העוצמתית והחזקה ביותר שאפשר שתמצא. עומק עניינו של עניין הביטחון הוא, תחושת תלות מוחלטת בהשי״ת, ותודעת חיים עמוקה שאין עוד מלבדו.

על מנת לבאר את הדברים נשתמש בדוגמא אשר מביא ר׳ בחיי בעצמו: העבד הוא אדם חסר כל. הוא חי בתודעת חיים ברורה ומקיפה שכל חייו תלויים באדון שלו. הוא יודע שאם אדונו יחליט שלא לזון אותו ביום מן הימים, אזי הוא יישאר רעב ללא כל יכולת להשיג מזון מבריא ומחיה. העבד נושא עיניו אל אדונו ומבין בעומק נפשו שכל חייו רק בו הם תלויים.

עבדים אנו להשי״ת. אמירה שכזו על אף היותה שגורה בפינו רבות, צריכה היא להקבע עמוק עמוק בתוך נפשנו ותודעת חיינו. צריכים אנו להדמות ביחסנו כלפי בוראנו אל יחסו של העבד המסכן אשר מרגיש כי כל נקודת חייו תלויה בשורש אחד- האדון. צריכים אנו לחיות מתוך תחושה שכל חיינו ופועלנו במהלכם, אינם נתונים לשליטתנו המלאה. ישנו שורש עליון ונסתר המחיה את המציאות בכל רגע נתון, ובו אנו תלויים. מוסיף עוד ר׳ בחיי שאדם שבונה את בטחונו בצורה כזו עמוקה בהשי״ת, זוכה להשגחה תדירית ממנו ית׳, שכן מתוך כך שמודע האדם למקורו, שב המקור ומשפיע ומשגיח לתוך חייו היום יומיים של האדם.

מתוך הפנמה עמוקה של הערכים המופלאים הללו, אט אט, נבנית בקרב האדם התחושה העמוקה שכל נקודת חיותו תלויה היא במקורה של המציאות, באין סוף ברוך הוא. פתאום מרגיש האדם כמה תלוי הוא בחסדיו העצומים של הבורא. פתאום חש הוא כיצד כל השפע והאור שיש לו בחייו אינו מובן מאליו, אלא פועל יוצא הוא מחסדיו העצומים של השי״ת.

העובדה שמדין תורה אין כאן כל איסור.

דומה הדבר לבור הנפער במרכזו של רחוב עירוני, כל בר דעת מבין מדעתו שהנפילה אל הבור יכולה להיות מסוכנת עד מאד ואף עלולה לקפח את חייו של הנופל, אשר על כן ייזהרו עוברי האורח בעוברם ברחוב שלא ליפול אל הבור. אולם לעיתים יהיו סביב הבור מעיין שוליים שלמרות העובדה שהינם עומדים ביציבות ואינן חלק מהבור עצמו, אף הן הושפעו מהבור והן יוצרות מעין מדרונות חלקלקים מסביבות הבור. לעיתים יכול עובר האורח, שלא להבחין בשוליים המסוכנים הללו, ומתוך מפגשו וצעידתו על אלו יחליק הצועד וייפול אל מעיו של הבור החשוך.

תפקידם של האחראים על בטיחותם של תושבי העיר, לזהות את כלל מוקדי הסיכון אשר נפערו הם מסביב לבור עצמו, ולגודרם בגדר איתנה, על מנת למנוע את עצם הנפילה האפשרית אל הבור, מתוך מפגש עם שוליו המסוכנים.

להבדיל, דומה הוא תפקידם של חכמי אומתנו לתפקידם של אלו המופקדים על שמירה על חיינו הגשמיים. על חז"ל ראשית לזהות את הבור הרוחני, את האיסור עצמו שהציבה התורה הקדושה, ולאחר מכן לאתר את כל "השוליים המסוכנים" שאפשר שיובילו הם את האדם אל עצם מעשה האיסור. עליהם לגדור את כל המקומות הללו ובכך, לעשות משמרתו למשמרתו העליונה של השי"ת.

מקום הסייג כמקור רע בפני עצמו:

לאור הדברים האמורים, עד כה ניתן היה לחשוב, שהרע היחיד הוא עצם החטא עצמו, אולם המקום שעלול להוביל את האדם אל נפילה ברשתו של החטא שסביבו בנו חכמים גדר איתנה, הלא הוא מקום ניטרלי שאין בו כל רע מהותי מצד עצמו, ורק בשל היותו בעל יכולת להוביל את האדם לחטא המר אסרוהו חכמים.

אולם הרב זצ"ל מלמדנו שלא כך הם הדברים. נעיין בלשון קודשו (מוסר אביך א' ה'):

"ענין סיגות התורה אינו מצד עצם ההבאה לעבירה, רק שכמו שהעבירה רעה בענינה כמו-כן כל הענינים שמקושרים בה, בקשר עילה ועלול, רעים בענינם[1], וכדאי לפרוש מהם מאד."

בתוך הפסקה הקצרה הזו, מחדש הרב יסוד מהפכני וחשוב - אל לנו לטעות ולסבור שהרע היחיד שגנוז בתוך המקומות המעשיים אשר גדרו חכמים בסייגים הוא מעצם היותם בעלי יכולת להביא את האדם לעבירה. בתוך תוכיותם של המעשים שנאסרו תחת הכותרת "סייגים" גנוז רע עצמי, שאף אם באופן תאורטי לא היה בכוחו להוביל את האדם לאיסור המר היה מקום איתן לאוסרו בפני עצמו.

כל מעשה אשר יש באמתחתו קשר ברור אל מעשי החטא, הרי הוא במהותו בעל חלק ממגרעותיו וחסרונותיו העמוקים של הרע השלם הגנוז באיסור התורה. מתוך כך יכולים אנו לעמוד מעט על התהליך הנפשי של האדם מרגע היכשלו במקום הסייג שאסרו חכמים ועד נפילתו אל הצפויה ברשתו של האיסור עצמו:

בתחילה נחשף האדם אל חלקים זעירים ולעיתים אף קלושים של מגמת הרע הגנוזים בתוך כתלי הסייגים שאסרו חכמים, לאחר החשיפה הזה, הולכים חלקי הרע והטומאה הללו, על אף קטנותם, ונטמעים בתוככי האדם. הטמעה זו, יוצרת זיקה חזקה של האדם אל מגמות חומריות וטמאות עדי כי מתחילות הן להשפיע על האדם עצמו. ההשפעה הזו תבוא לידי ביטוי בכמה אופנים אפשריים: ייתכן ותהיה זו השפעה על מחשבותיו של האדם, שיהיו מחשבות נמוכות ושפלות יותר, ייתכן ותהיה זו השפעה על מעשיו, אך כללו של דבר, עצם הצעידה במקום הסייג של חכמים תחדיר אל קרבו של האדם זוהמה רבה אשר תשפיע על עולמו הרוחני.

נמצא שכאשר גדרו חכמים גדרות וסייגים, הם בעצם זיהו את המעשים הנלווים אל החטא שאסרה תורה, וסימנו אף אותם בסימוני אזהרה רבים לבל ייכשלו רגלי האדם בפח מוקשיו של הרע.

אמן אחר תינוק

הרב מאור תורג'מן / יו"ר מכון יגדיל תורה

איתא בגמרא **בברכות דף נג עמוד ב**

בעי מיניה שמואל מרב: מהו לענות אמן אחר תינוקות של בית רבן? – אמר ליה: אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין. והני מילי בדלא עידן מפטרייהו, אבל בעידן מפטרייהו – עונין.

נחלקו הראשונים מה הכוונה בזמן שמפטרי נפשייהו:

טור בשם יש מפרשים- אחר שלמדו והולכים משם ואומרים קדיש.

ראב"ד – בשעה שאכלו ומברכין לפטור עצמם אע"פ שאינן בני חיוב מ"מ יש מצוות חינוך.

רש"י- כשאומרים ההפטרה ומברכים בתורה ובנביאים.

והרמב"ם כתב שהתינוקות מלמדים אותם הברכות כתקנן ואע"פ שמברכים לבטלה בשעת הלימוד מותר, ואין עונים אחריהם אמן והעונה אחריהם אמן לא יצא ידי חובתו.

פסיקת הלכה:

השו"ע פסק: "והא דאין עונין אמן אחר תינוק, דוקא בשעה שלומד הברכות לפני רבו, שמותר ללמד לתנוקות הברכות כתקנן ואף על פי שהם מברכין לבטלה בשעת הלימוד; אבל בשעה שהם מברכין לפטור את עצמן (מ"ב כגון שמברך הברכות בזמנן דרך חינוך), כיון דבני חינוך הם עונים אחריהם אמן; וכן בשעה שאומרים ההפטרה בבית הכנסת [המ"ב (יז) ביאר שאז קורין בתורה ובנביאים ומברכין לפניהם ולאחריהם וצריך לענות אמן עליהם]".

המ"ב (יג) ביאר שהטעם שאין לענות אמן בשעה שלומד הוא משום שלא שייך לומר אמן לאמת ולקיים את דברי המברך מכיון שכשהוא מתלמד אין שם ברכה על מה שמברך.

הטעם שמותר להזכיר שם ה' בשעה שמלמד התינוקות ומה הדין בגדול

המ"ב (יד) כתב שמדובר שלומד הרב עמהם הברכות בשעה שאין חובה לברך, ואעפ"כ יכול להזכיר שם ה', ואפילו הרב יכול להזכיר השם כדי ללמד להתינוק הברכות, מכיון שעל כורחינו אנו צריכים ללמוד עמהם כדי לחנכם בלימוד התורה ובקיום המצות (וכמו דכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו'), ודוקא עם התינוק מותר להזכיר את השם.

אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם, ורק כשלומד הפסוקים הנזכרים בתלמוד רשאי לאומרן כמו שהם כתובים עם הזכרת השם. וכן כתב החזו"ע עמ' תקיג תקכב. וכתב שגם ישנה לומר אלוקינו או אלוקים כי גם בהזכרת תיבות אלו יש איסור הזכרת שם ה' לבטלה.

ובהלכה ברורה ס"ק יא כתב שהמלמד סדר ברכות למי שהוא עם הארץ ואינו יודע לברך כלל רשאי להזכיר שם ה' כשמלמדו הברכות ויש חולקים.

השומע ברכה ממי שלא הגיע לחינוך

המ"ב (טז) דייק ממה שכתב השו"ע "שהגיע לחינוך" שמשמע דלעד ברכה שמברך על אכילה וכה"ג קודם שהגיע לחינוך אין לענות אמן עליו.

בשו"ת יביע אומר ח"ח חאו"ח סי' כה אות ח', כתב שדין זה תלוי דוקא בהגיע חינוך ולא בידיעה, ולכן קטן שמלאו לו שש שנים ויודעל מי מברכים עונים אחריו אמן, וה"ה כשיש ספק בדבר אם מלאו לו שש שנים עונים אחריו אמן, וקטן שידוע שלא מלאו לו שש שנים, אך הוא בן חמש שנים ומעלה ויודע למי מברכים העונה אחריו אמן יש לו על מה שיסמוך אבל פחות מגיל זה או שאינו יודע למי מברכים אין עונים אמן אחרי ברכותיו כלל.

ר' תומר אברהם זכה בשובר לרכישה ב100 ₪ במכון בקורסים הדיגיטליים

שאלת השבוע

בפני כמה יש לברך הגומל?

ר' תומר אברהם—זכה בשובר לרכישה בקורסים של 100 ש"ח

את הפתרונות יש לשלוח למייל או לוואטסאפ של המכון עד יום רביעי

myagdiltora@gmail.com / 0542390375

מזל"ט ואיחולים

העלון מוקדש לרפואת חנה אזולאי בת סוליקה

ולעילוי נשמת מסעוד בן עיישה ושרה בת חנה

ודוד רחמים בין עישא ואברהם ז"ל

ניתן לשלוח מזל"ט או איחולי ברכה למייל או לוואטסאפ של המכון עד יום חמישי.

<< המשך הדבר תורה מעמוד השער >>

חוזר שוב ומכביד את ליבו. וכמו שנאמר: "וירא פרעה כי היתהה רוחה והכבד את לבו".

משמעות גדולה יש ללשונו של האדם. בניגוד לנחש ולפרעה הרשע, האדם צריך להשגיח על דיבורו שיהיה טוב וראוי ולא יוציא מפיו כל דבר שקר ודבר רע. לא בכדי לימדנו שלמה המלך (משלי יח, כא): "מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן".

וכמו כל בריה של הקב"ה בעולמו, האדם יכול לבחור אם להשתמש בה לדברים טובים או חלילה ההפך. וכמו שמבואר היטב במדרש (ויק"ר פל"ג):

ר"ג אמר לטבי עבדו פוק זבין לנא צדי טבא מן שוקא (לך הבא לנו דבר טוב מהשוק). נפיק אייתא ליה לישנא (הלך העבד והביא לשון). אמר ליה פוק זבין לנו צדי בישא מן שוקא (לאחר מכן אמר לעבד, לך הבא לנו דבר רע מהשוק). נפק אייתא ליה לישנא (שוב הביא לשון). אמר ליה כד אמרית לך צדי טבא אייתית לי לישנא וכד אמרית לך צדי בישא אייתית לי לישנא (כשביקשתי דבר טוב הבאת לשון, וגם כשביקשתי דבר רע הבאת לשון). אמר ליה מרי מינה טבא ומינה בישא (יש בה דבר טוב ויש בה דבר רע) כד היא טב לית טב מינה כד היא ביש לית ביש מינה (כשמשתמשים בלשון לטוב אין טובה ממנה, וכאשר משתמשים בה לרעה אין רעה ממנה).

שבת שלום!